

Sosyal Güvenlik Reformu

Murat BAŞESGİOĞLU

T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı

Sosyal güvenlik, bireylerin istek ve iradeleri dışında oluşan sosyal risklerin, kendilerinin ve geçindirmekle yükümlü oldukları kişilerin üzerlerindeki olumsuz etkilerini azaltmak ve kişilere asgari bir hayat standardını garanti edebilmek olarak tanımlanmaktadır. Ülkemizde de gelişmekte olan ülkelerde bulunan sosyal güvenlik risklerine karşı korumaların bir çoğu yasal olarak sağlanmıştır.

Ancak, son yirmi yıldır gelişmiş ülkelerde özellikle nüfusun yaşlanmasına karşı sosyal güvenlik sisteminin sürdürülebilirliğini sağlamak amacıyla, ülkemizde ise sistemin finansman, örgütlenme ve altyapıyla ilgili çözüme kavuşturulması gereken önemli sorunları nedeniyle, sosyal güvenlik sisteminde kapsamlı bir reform ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Türkiye'deki mevcut sosyal güvenlik sisteminin yapısı ve sorunları 1990'lı yılların başlarından bu yana kamu oyunda geniş bir şekilde tartışılmaktadır.

Sosyal güvenlik sisteminin finansman yapısını bozan, gelirlerini azaltan faktörlerin bazılarını; erken emeklilik uygulaması, prime esas kazancın düşük gösterilmesi, kayıt dışı istihdamın yüksekliği, prim tahsilat oranının düşüklüğü, ödenmeyen primlerin gecikme cezalarına uygulanan aflar, olarak sayabiliriz. Bunun yanında kurumlarının giderlerini artıran faktörler de erken emeklilik uygulamaları, primi alınmadan yapılan sigorta ödemeleri, borçlanma kanunları, uzayan ortalama ömür nedeniyle artan aylık ödemeleri ve sağlık yardımlarının yanı sıra prim gelirleri ile ödenen aylıklar arasındaki ilişkinin zayıflığı biçiminde önümüzde durmaktadır.

Türkiye şu anda genç bir nüfus yapısına sahiptir. Yapılan tahminlere göre, Türkiye 35 yıl gibi oldukça kısa bir sürede yaşlı nüfus sorunu ile karşılaşacaktır. Mevcut sosyal güvenlik sisteminin yapısından kaynaklanan sorunlar bir yana, Türkiye için öngörülen yaşlanma hızı bile sosyal güvenlik sisteminde acil ve kapsamlı bir reformu zorunlu kılmaktadır.

Makroekonomik istikrarın sağlanması açısından da sosyal güvenlik sisteminin açıkları oldukça önem taşımaktadır. 2004 yılında sosyal güvenlik kurumlarına bütçeden yapılması öngörülen transferlerin payı milli gelirin % 4,5'ine ulaşmıştır.

Sonuç olarak, önümüzdeki 20 yılda toplam bağımlı nüfusun artış hızındaki azalmanın yaratacağı bu fırsat, sosyal güvenlik sisteminin yanı sıra istihdam ve kayıtdışılığın önlenmesi konularında da reformlar gerçekleştirilemediği takdirde bir tehdiye dönüşecektir.

Gerek Türkiye'deki mevcut sisteminin sorunları gerekse nüfus yapısındaki beklenen değişim göz önüne alınarak, sosyal güvenlik sisteminde kapsamlı bir reform programı hazırlanmıştır.

Sosyal güvenlik reformu birbirini tamamlayan dört ana bileşenden oluşmaktadır. İlki, nüfusun tümüne hakkaniyete uygun, eşit, koruyucu ve tedavi edici kaliteli sağlık hizmeti sunumunun finansmanına yönelik Genel Sağlık Sigortası'nın oluşturulmasıdır. İkincisi, halen dağınık bir halde yürütülen sosyal yardım ve hizmetleri toplulaştırarak nesnel yararlanma ölçütlerine dayalı, tüm muhtaç kesimlerin erişebileceği bir sistemin oluşturulmasıdır. Üçüncüsü, sağlık dışındaki kısa ve uzun vadeli

sigorta kollarının yer aldığı tek bir emeklilik sigortası rejiminin kurulmasıdır. Dördüncü ve son bileşen ise, yukarıda anılan üç temel işleve ilişkin hizmetlerin çağdaş, etkin ve vatandaşlarımızın günlük hayatlarını kolaylaştıracak şekilde sunulmasına olanak sağlayacak yeni bir kurumsal yapının oluşturulmasıdır.

Genel Sağlık Sigortası;

Reformun önemli bileşenlerinden biri genel sağlık sigortası sisteminin kurulmasıdır. Genel sağlık sigortası ile, tüm nüfus kamu sağlık güvencesi yönünden kapsam ve koruma altına alınmasının yanında, sağlık hizmeti harcamalarının kişilerin sağlık durumlarında iyileşmeyi hedefleyen bütünlük bir politika çerçevesinde yapılması hedeflenmiştir. Sağlık hizmetlerinin finansmanını yapan kurumlardaki dağınıklık giderilerek israflar ve kötüye kullanımı en aza indirecek bir yapı oluşturulmaktadır. Sevk zinciri ile sağlık tesislerinin amacına yönelik olarak kullanılması, harcama düzeyini de kontrol altına alacaktır. Bunların yanında, ilk planda, vatandaşlarımızın hastalanmasına engel olacak her türlü koruyucu sağlık hizmetinin yaygınlaştırılmasının öncelikli politika haline getirilmesi esas alınmaktadır. Genel sağlık sigortası sağlık hizmetlerini kamu ve özel sağlık hizmeti sunucularından satın alacaktır. Genel sağlık sigortası hiçbir şekilde hizmet sunumu yapmayacaktır.

Genel sağlık sigortası sisteminin temelini katkı oluşturmaktadır. Mevcut sağlık prim oranları artırılmamakta hatta prim oranı Bağ-Kur'da %20'den %12.5'e düşmektedir. Sisteme üye olanlar, sunulacak sağlık yardımları için belli oranda prim ödemek durumundadırlar. Ayrıca sisteme üye olmak isteğe bağlı olmayıp, zorunluluk söz konusudur. Ancak, objektif kriterlere göre belirlenecek ödeme gücü olmayan vatandaşlarımız adına, sağlık primleri devlet tarafından ödenecektir.

Emeklilik Sistemi;

Reformun ana bileşenlerinden biri olan yeni emeklilik sigortası ile mevcut beş farklı emeklilik rejimi, aktüeryal olarak hak ve yükümlülüklerin eşit olacağı tek bir emeklilik rejimine dönüştürülmektedir.

Yeni emeklilik rejiminde mevcut aktif sigortalıların emekliliklerini hak edecekleri yaş, prim ödeme ve sigortalılık süreleri aynen korunurken, işe yeni başlayanlar için, tümüyle norm birliğinin sağlandığı bir emeklilik sigortası rejimi söz konusu olacaktır.

Emeklilik yaşı, aylık bağlama oranı, aylıkların hesaplanması gibi parametrik konularda yeni düzenlemeler ile sigorta haklarının verilmesinde nimet-külfet dengesinin sağlanması; işgücünün korunması; kayıtdışı istihdamın emeklilik rejiminden kaynaklanan nedenlerinin azaltılmasının yanında emeklilik rejiminin mali olarak sürdürülebilir bir yapıya dönüştürülmesi ve nüfusumuzun yaşlanma sürecine karşı önlem alınması amaçlanmıştır. Prim oranları artırılmadan devletin de sisteme sosyal güvenlik prim katkısı yapması öngörülmektedir.

Mevzuatın sadeleştirilmesi ve anlaşılabilir hale dönüştürülmesi, tescil kolaylığı ve diğer kurumlarla otomasyon sağlanması da işlemleri kolaylaştırıp denetim ve yönetimi etkinleştirecektir.

Primsiz Ödemeler;

Primsiz ödemelerde temel amaç, öncelikle bu alanda kullanılan kamu kaynağını objektif yararlanma ölçütlerine bağlı olarak adil ve ulaşılabilir kılmaktır. Dağınık bir yapıda bulunan sosyal

yardım ve hizmetlere ilişkin faaliyet ve programlar devletin gözetim ve eşgüdümünde, toplumun her katkı ve katılımları sağlanarak bir bütünlük içinde yürütülmesi tasarlanmaktadır.

Kurumsal Yapı;

Yeni kurulacak kurum emeklilik, sağlık ve primsiz ödemelere ilişkin her hizmetin bütünlük içinde ve verimli bir biçimde sunulduğu bir yapıyı hedeflenmektedir. Vatandaşlarımızın sosyal güvenlik hizmetlerine erişiminde tümüyle kullanıcı memnuniyeti odaklı, günlük hayatı teknolojinin tüm olanaklarını kullanarak kolaylaştıracak, bürokrasinin en aza indirildiği bir kurumsal yapı tasarlanmaktadır. Emeklilik ve sağlık sigortaları ile sosyal yardım ve hizmetlere ilişkin sürdürülecek uygulamaların küçük birimler halinde ve yaygın örgütlenmiş, otomasyon destekli sosyal güvenlik hizmet merkezleri kanalıyla hızlı ve etkin bir şekilde gerçekleştirilmesi öngörülmektedir.

Sonuç olarak, sosyal güvenlik reformun temel amacını adil, kolay erişilebilir, yoksulluğa karşı daha etkin koruma sağlayan, mali açıdan sürdürülebilir bir sosyal güvenlik sistemine ulaşabilmek olarak özetleyebiliriz.